

Національний університет «Острозька академія»

Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України

**Секція права національної безпеки та військового права
Національної академії правових наук України**

Національна академія Служби безпеки України

**Інститут Управління державної охорони Київського
національного університету імені Тараса Шевченка**

**Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького**

*(За підтримки Міністерства закордонних справ Республіки Болгарія
та Посольства Республіки Болгарія в Україні проекту з метою розвитку:
«Підтримка демократичного контролю над сектором безпеки в контексті
євроатлантичної інтеграції України»)*

ОСВІТА І НАУКА У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ

**Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої 25-річчю відродження та 450-річчю утворення
Національного університету «Острозька академія»**

**14 червня 2019 р.
м. Острог**

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Науково-дослідного інституту інформатики і права
Національної академії правових наук України
Протокол № 5 від 8 липня 2019 р.
Секцією права національної безпеки та військового права
Національної академії правових наук України,
протокол № 4-Б від 10 липня 2019 р.*

Освіта і наука у сфері національної безпеки: проблеми та пріоритети розвитку : збірник матеріалів III міжнародної науково-практичної конференції / 14 червня 2019 р., м. Острог / Упорядн.: Дорогих С.О., Доронін І.М., Довгань О.Д., Лебединська О.В., Пилипчук В.Г., Радзієвська О.Г., Романов М.С. – НУОА, НДІП НАПрН України. – К.: ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2019. – 308 с..

ISBN 978-617-7814-10-7

Збірник матеріалів конференції присвячений розгляду проблем імплементації Закону «Про національну безпеку України», розвитку системи цивільного демократичного контролю над сектором безпеки та суб'єктів сектору безпеки і оборони в контексті євроатлантичної інтеграції України, актуальним питанням гібридної війни, освіти і науки у сфері національної безпеки.

Видання розраховане на широке коло фахівців, експертів і вчених у сфері національної та міжнародної безпеки.

Збірник опубліковано за підтримки Міністерства закордонних справ Республіки Болгарія та Посольства Республіки Болгарія в Україні в рамках проекту з метою розвитку.

Автори тез доповідей несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

УДК 355/359

ISBN 978-617-7814-10-7 © Національний університет «Острозька академія», 2019
© Науково-дослідний інститут інформатики і права
НАПрН України, 2019
© Секція права національної безпеки та військового права
Національної академії правових наук України, 2019
© Національна академія Служби безпеки України, 2019
© Інститут Управління державної охорони Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2019
© Національна академія Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького, 2019
© Колектив авторів, 2019

Використані джерела:

1. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Інформаційно-аналітичні матеріали. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=9d84e0b9-b901-475e-9b94-7e590ffa71ed&tag=Informatsiino-analitichniMateriali4>
2. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2005/zd/zd_rik/zd_u/zd_met.html.
3. «Економічний аналіз і актуальні тенденції: прогноз на 2018-2020 роки». Міжнародний центр перспективних досліджень. URL: <http://icps.com.ua/makroekonomichnyy-prohnoz-ekonomichnyy-analiz-i-aktualni-tendentsiy/>.

-----***-----

*Анатолій Баланда,
доктор, економічних наук, професор,
Національна академія СБ України
Людмила Чвертко,
кандидат економічних наук, доцент,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

ТЕРОРИЗМ У СИСТЕМІ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ: МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ЗБИТКІВ

У дослідженнях міжнародних відносин та безпеки «загроза» є як терміном політичної науки, так і науковою концепцією. З позиції концепції безпеки держави відокремлюють військові загрози (захоплення території, окупація, зміна уряду), економічні загрози (обмеження імпорту та експорту, маніпулювання цінами), екологічні загрози (руйнування екосистеми як фізичної основи держави). Вищезначені загрози визначають стан небезпеки і обумовлюють цілі стратегічних планів безпеки та оборони. Поширення асиметричних форм війни, зростання впливу інтелектуально розвинутих та жорстоких індивідуумів (об'єднаних, наприклад, у терористичні мережі), але також неконтрольовані фінансові та інформаційні потоки роблять загрози і ризики безпеці більш складними й менш прогнозованими [1, с. 11-12].

Економічний ефект актуалізації загроз тероризму національній безпеці розподіляється за двома векторами: *прямі економічні втрати* (зокрема,

компенсаторні виплати за безпосередні збитки від терористичних атак, включаючи загибель людей, пошкодження майна, втрата працездатності тощо); *непрямі економічні втрати*, які не лише незрівнянно вищі у порівнянні з першими, але й носять довготерміновий характер.

Усталеними в світі є оцінки втрат від Інституту економіки та миру за Глобальним індексом миру (GlobalPeaceIndex, GPI). Він вимірює економічну вартість насильства для 163 країн світу за 23-ма кількісними та якісними показниками. Найгірші показники в останньому рейтингу 2018 р. посідають Сирія (69% ВВП), Афганістан (63%) та Ірак (51%) [2].

Найбільш резонансним терористичним актом, який відбувся на території економічно розвиненої держави вважаються безпрецедентні події 11 вересня 2001 року в США. Виходячи з даних, що були надані у 2003 році Бюро економічного аналізу США (BureauofEconomicAnalysis (BEA), пошкодження конструкцій та обладнання (у тому числі й знищення Всесвітнього торгового центру) були оцінені в 16,2 млрд. доларів. Унаслідок перебоїв у роботі, звільнень та дводенного припинення роботи, заробітна плата працівників приватного сектора знизилася на 3,3 млрд. дол. США (збитки були частково компенсовані прибутком у розмірі 0,8 млрд. дол. США). Витрати на рятувально-аварійні роботи та прибирання території було оцінено ще в 10 млрд. дол. Поряд з цим, BEA відмовилося надавати навіть приблизні дані щодо непрямих збитків, мотивуючи це тим, що останні не можуть бути достатньо ідентифікованими [3].

Для отримання адекватної оцінки непрямих економічних збитків від досліджуваної терористичної атаки, необхідно враховувати, що економіка США із березня 2001 року знаходилася у стані рецесії. Виходячи з даних Бюро статистики США [4], принаймні 145 тис. найманих працівників були звільнені протягом тридцяти чи більше днів з причин наслідків терористичного акту. Рівень безробіття протягом трьох наступних місяців зріс на понад 1%. Протягом цього ж періоду доходи від пасажирських перевезень знизилися на 1,5 млрд. дол. США, збитки готельного бізнесу склали понад 700 млн. дол. США.

Втрати фондового ринку можна оцінити, провівши порівняльний аналіз цін на акції станом на 10 вересня 2001 року та на кінець першого тижня після терористичного нападу. Падіння цін на акції, що розміщувалися лише на Нью-Йоркській біржі (New York Stock Exchange (NYSE) становило 11,24 %. Загальна ж сума падіння вартості цінних паперів на всіх біржах становила понад 1,7 млрд. дол. США [5].

Оцінка довгострокових витрат на упровадження позапланових заходів безпеки включає цілий комплекс проблем, серед яких доцільно виділити насамперед *додаткові* витрати на забезпечення внутрішньої

безпеки (близько 144 млрд. дол. протягом чотирьох років, – з них прями додаткові асигнування, затверджені Конгресом США становили 20 млрд. дол., з яких 5,6 млрд. доларів – нові програми захисту від потенційних проявів біотероризму). Приватний сектор також вимушений був різко збільшити відповідні витрати. Так лише підвищення авіабезпеки пасажирів оцінюється в додаткові 10 млрд. дол. на рік [6].

Разом з цим, незважаючи на наведені величезні цифри прямих та непрямих збитків від терористичних актів, для економіки США вони не мали довготривалих руйнівних наслідків. Інша ситуація складається в процесі аналізу так званих «малих економік». Наприклад, тероризм у тому чи іншому ступені залишається довготривалою характеристикою політичного розвитку Афганістану, Колумбії, Ізраїлю та ряду інших країн, що значно пригнічує економічний розвиток цих територій (страх майбутнього терористичного насильства призводить до існування високих ризиків у всіх сферах соціально-економічного розвитку країни).

У наведеному вище аспекті заслугоує окремого розгляду ситуація, що склалася в Україні внаслідок російської збройної агресії. В контексті підтримки терористичних організацій, з боку Російської Федерації політичне насильство по відношенню до України як незалежної держави та її населення має такі характеристики: ігнорування міжнародних правових норм, які регулюють відносини між державами; використання сили та її загроза проти державного ладу і населення України з метою досягнення ідеологічної, фінансової, територіальної та іншої мети; обґрунтування начебто «легітимної» спрямованості дій на захист певної частини населення іншої держави; відмова від вимог конвенцій щодо обмежень кримінально-правового змісту (обмеження щодо застосування смертної кари, жорстокого поводження з військовополоненими та ін.), заборона застосування окремих видів зброї, яка є особливо небезпечною для учасників воєнного конфлікту; ігнорування та зневажливе ставлення до міждержавних угод щодо мирного співробітництва між державами [7, с. 48].

Україна входить до першої двадцятки за рівнем терористичної загрози (країна посідає 17-те місце серед 163 країн світу). Такий стан речей зумовлюється, насамперед російською терористичною активністю на Сході нашої держави. Цілком логічним і справедливим виглядає той факт, що *міжнародними експертами*, вже починаючи з 2014 року *всі бойові дії з боку так званих «ЛНР» та «ДНР» співвідносяться із терористичними актами*. Так, якщо протягом 1991 – 2013 років в Україні було зафіксовано 55 терористичних актів, в яких зафіксовано 12 чоловік загиблих та 110 поранених), то в 2014 році налічувалося 898 терактів, жертвами яких стали від 665 до 1366 чоловік. В період

з 2014 по 2016 року лише внаслідок терористичних актів бойовиків «ДНР» загинуло 777 людей (234 терористичні атаки) [8].

Напрацьовані на сьогодні макроекономічні оцінки втрат України внаслідок гібридної війни істотно різняться між собою. Найбільш прийнятними видаються розрахунки, зроблені аналітиками Інституту економіки та миру, які виходили з того, що у період з 2014 по 2018 рік відбулося зростання економічної вартості насилля з 3,3% до 20% ВВП відповідно, тобто із 11,3 млрд дол. США до 69,0 млрд дол. США у 2018 р. Всього протягом 5 років 2014-2018 рр. вона склала 234,3 млрд дол. США. На душу населення ця цифра відповідно зросла з 245 дол. США до 1 567,3 дол. США. Окрім того, непрямі збитки держави від насильства лише у 2018 році склали 102,8 млрд дол. (з урахуванням мультиплікативного ефекту)[2].

Таким чином, для вирішення заявленої мети дослідження найбільш прийнятним з методичної точки зору видається застосування методики оцінки падіння ВВП на душу населення, що стало наслідком комплексної дії різних факторів тероризму. Відповідний формалізований підхід можна подати у вигляді рівняння:

$$\Delta GDP_{pc_{i,t}} = \beta_0 + \beta_1 \Delta GDP_{pc_{i,t-1}} + \beta_2 \Delta GDP_{pc_{i,t}} + \beta_3 Terrorism_{i,t} + \beta_4 NaturalDisaster_{i,t} + \beta_5 CurrencyCrisis_{i,t} + AdditionalControl + \varepsilon_{i,t}$$

де:

$\Delta GDP_{pc_{i,t}}$ – загальна зміна ВВП внаслідок комплексного впливу

терористичного чинника;

$\Delta GDP_{pc_{i,t-1}}$ - падіння ВВП з урахуванням часового коефіцієнта;

$\varepsilon_{i,t}$ - коефіцієнт похибки;

Terrorism – прямі збитки від тероризму;

AdditionalControls - непрямі додаткові адміністративні витрати;

CurrencyCrisis – непрямі збитки валютного ринку;

NaturalDisaster – непрямі збитки від природних стихій, що виникли внаслідок теракту;

β - коефіцієнт питомої ваги терористичних актів на душу населення країни.

Для кожного з доданків авторами розроблено власний алгоритм знаходження відповідного його числового значення. За нашими підрахунками, економічні втрати України внаслідок загострення терористичних загроз (прямі і непрямі), за період з 2014 по 2018 рік становлять біля 183 млрд. дол. Перспективним напрямком подальших наукових пошуків повинне стати врахування у запропонованій методиці соціально-демографічних втрат, а також збитків від руйнування поселенської структури, виробничої й соціальної інфраструктури.

Список використаної літератури

1. Jean Monnet Spring Seminar on European Security. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sses.com.ua/en/public>.
2. Global Peace Index 2018: Measuring peace in a complex world / The Institute for Economics and Peace. – Sydney. – June, 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visionofhumanity.org/reports>.
3. Federal Budget Estimates, Fiscal Year 2004. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://apps.bea.gov/scb/pdf/2003/03March/0303FedBudget.pdf>.
4. Bureau of Labor Statistics (2003). Extended Mass Layoffs and the 9/11 Attacks. Monthly Labor Review: The Editor's Desk. -- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bls.gov/opub/ted/2003/sept/wk2/art03.htm>.
5. NYSE COMPOSITE INDEX. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://web.archive.org/web/20130810014317>.
6. Cameron, Gavin (2004). Weapons of Mass Destruction Terrorism Research: Past and Future, in Andrew Silke (ed.). Research on Terrorism: Trends, Achievements and Failures (London: Frank Cass), 72–90.
7. Остапенко О.І. Протидія терористичним загрозам в Україні: адміністративно-правовий аспект. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://science2016.lp.edu.ua/sites/default/files/Full_text_of_%20papers/455555.pdf.
8. Global Terrorism Index 2017. Institute for Economics and Peace, University of Maryland. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Global%20Terrorism%20Index%202017%20%284%29.pdf>.

-----***-----

Наталія Варенья,
кандидат юридичних наук,
Національної академії СБ України

ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПРИ ЗАГРОЗІ ТЕРОРИСТИЧНОГО ХАРАКТЕРУ

На сьогодні нагальним питанням є розробка дієвих та рішучих заходів, які сприятимуть ефективному запобіганню тероризму в Україні. Сучасна державна політика у цій сфері спрямована на застосування політичних, організаційно-правових, інженерно-інформаційних, соціальних, розвідувальних та контррозвідувальних, оперативних-розшукових, режимних, фінансових та інших заходів, які впроваджуються органами державної влади та місцевого самоврядування з факультативним залученням громадських організацій.